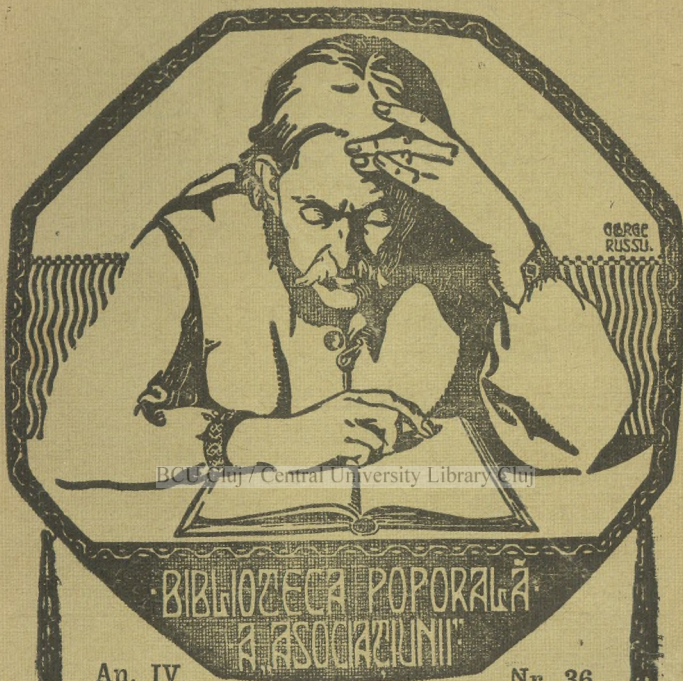

133502

An. IV.

Nr. 36.

Emigrarea în America

Scrisă de

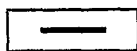
Unul care a fost acolo.

— SIBIU, MARTIE, 1914. —

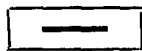
Apare la sfârșitul fiecărei luni. ● Abonamentul pe un an : 2 Cor.

Prețul 30 bani.

Biblioteca Poporală a Asociațiunii

:: apare odată pe lună ::
sub îngrijirea secretarului

OCTAVIAN C. TĂSLĂUANU,
red. resp.

In lunile de vară, Iulie și August «Biblioteca poporală a Asociațiunii» nu apare. In locul acestor broșuri membrii ajutători ai «Asociațiunii», primesc, în luna lui Decembrie,

==== Calendarul Asociațiunii ====

BCU Cluj / Central University Library Cluj
Membrii ajutători ai «Asociațiunii» primesc, așadar, zece broșuri și un Calendar în fiecare an.

Membru ajutător al «Asociațiunii» se face acela, care plătește înainte, la începutul fiecărui an o taxă de cel puțin 2 cor.

Taxa de membru ajutător se plătește la *agencura* «Asociațiunii» din sat sau de-adreptul la «Biroul Asociațiunii» în Sibiu (ungurește: Nagyszeben), Strada Șaguna Nr. 6, sau la despărțământul «Asociațiunii».

36

649977

BIBLIOTECA POPORALĂ A ASOCIAȚIUNII.

Emigrarea în America.

De ce să nu mergem în America?

Scrisă de

Unul care a fost acolo.

Carte premiată de «Asociațiune».

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201503118

SIBIIU.

Editura „Asociațiunii“.

1914.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

133502

Tiparul tipografiei arhidiecezane, Sibiu.

Cuvânt înainte.

Cartea aceasta este rodul unei călătorii ce am făcut-o, anul trecut, în Statele-Unite ale Americii de Nord, ca să cunosc viața fraților noștri români emigrați în această țară îndepărtată. Am petrecut în mijlocul pribegilor noștri vreme de 8 luni, căutând să aflu, cu deamănuntul, nu numai pricinile cari i-au îndemnat să-și părăsască vatra părintească, ci și felul lor de traiu în marea de streini în care au ajuns.

Am cutreerat orașele americane în cari se află Români în număr mai mare; am fost în casele lor; am cercetat „borturile“ românești și „saloanele“ (cârciumele) românești și americane; am umblat în fabricile uriașe în cari se muncește și ziua și noaptea și am căutat să aflu dela fiecare și de

pretutindeni tot ce poate să ne lămu-
rească pe cei de-acasă asupra binelui
și răului ce este emigrația pentru po-
porul românesc.

Ce-am văzut și ce-am auzit, ce-am
aflat și ce-am cetit în America se cu-
prinde în această cărticică, care ar vrea
să fie un îndreptar pentru toți ceice
prea ușor se lasă ademeniți de vorbe
și făgădueli frumoase și pleacă în
lumea cea îndepărtată și streină de
noi, fără să cunoască multele primejdii
peste cari trebuie să dea la fiecare
pas, — și în drum până acolo, și la
sosire și, mai ales, ajunși acolo.*)

S'o cetească cu luare aminte toți
ceice și-au pus de gând să-și pără-
sască pământul strămoșesc și să-și
dea bine seama de ce fac când iau în
mână toiagul pribegiei — atât de scump
și atât de primejdios.

Binele ce-l găsesc în America nu-
mai cu greu poate să fie cumpănă
răului ce-i așteaptă acolo și în afară
de cumpănă mai rămân atâta amar,

*) Pe alocuri am reprodus câteva rânduri de-ale
părintelui *Ioan Podea*, scrise și acele pe temeiul celor
văzute în America.

atâta durere și atâtea nădejdi zdrobite!

Ca această carte să fie mai bine înțeleasă, voi înșiră, mai pe scurt, și câteva lucruri despre numărul Românilor emigrați în America, precum și despre cei dintâi Români cari au sosit pe acel pământ străin.

Ion Iosif Schiopul.

I.

Câți Români sunt azi în America? — Când au început Românii să plece în America? — Cari au fost cei dintâi Români în America?

Globul pământesc pe care trăim este acoperit în trei părți de apă și numai o parte este *uscat*. Apa aceasta alcătuește cinci mări uriașe, numite *oceane*. În aceste cinci oceane se întind cinci ținuturi mari de pământ: *Europa* (din care face parte și țara noastră), *Asia*, *Africa*, *America* și *Australia*.

Europa este legată de *Asia*, cum și *Africa* eră legată de *Asia*, până a nu se tăia canalul dela *Suez*.

America este și ea alcătuită din două insule (ostrove: pământ încunjurat de toate părțile de apă): *America de Nord* (Miază-noapte) și *America de Sud* (Miază-zi).

America de Nord — în care țară emigrează Românii noștri — este alcătuită din 48 de țări (state), cari fiecare își are ocârmuirea sa. Toate

aceste state s'au *unit* apoi într'un singur stat mai mare, o republică în frunte cu un președinte ales pe 4 ani. *Unirea* aceasta a statelor i-a dat Americii de Nord și numirea de *Statele-Unite*.

Aceste *State-Unite* au o întindere aproape atât de mare ca *Europa* întreagă, adică ca Germania, Franța, Italia, Spania, Austro-Ungaria, Rusia, România și țările din Balcani, Anglia, Danemarca, Suedia și Norvegia împreună. *Statele-Unite* sunt de 14 ori mai mari decât țara noastră (Austro-Ungaria).

Pe acest pământ întins locuiesc aproape 100 de milioane de suflete (de două ori câți în Austro-Ungaria). Poporul american este alcătuit din tot felul de popoare: Englezi (cari azi sunt adevărații Americani, cum și limba *americană* e aceiaș cu limba *engleză*), *Germani* (Nemți). *Francezi*, *Negri* (din Africa), *Jidani*, *Greci*, *Unguri*, *Români*, *Slovaci*, *Sârbi*, *Bulgari* și multe alte neamuri. Dintre locuitorii vechi ai pământului american — așa numiții *Indieni* — azi abia mai trăesc vreo 300,000 de suflete,

osândite și aceste peririi, în urma multelor boli pe cari le-au împrumutat dela cei dintâi emigranți-cuceritori (mai ales boli cari izvoresc din *beție*).

America de Nord a fost descoperită înainte cu 421 ani (la 12 Octombrie 1492) de *Columbus*, un navigator (năier) spaniol. *Spaniolii* au fost și cei dintâi emigranți cari s'au așezat pe pământul Americii-de-Nord, unde au întemeiat cele dintâi colonii (așezăminte). Pe urma lor au venit *Englezii* și *Francezii*, cari rând pe rând au luat dela locuitorii bastinași tot mai largi întinderi de pământ, parte cucerindu-le în războaie crâncene, parte cumpărându-le cu beutură, arme și alte lucruri.

Indienii au fost alungați tot mai spre Miază-noapte și au fost siliți să-și lase pământurile mănoase noilor cuceritori. În repetite rânduri s'au răsculat împotriva stăpânitorilor veniți de peste mare, dar războaiele s'au sfârșit aproape întotdeauna cu înfrângerea lor.

Pe locurile unde odinioară își pășteau turmele de cai *Indienii*, s'au ridicat orașe și orașele, cu tot felul

de fabrici cari chemau mereu noi
șireaguri de emigranți din bătrâna
Europa.

*

Între popoarele cari mai târziu
au călcat pe pământ american au fost
și *Românii*. Ei însă, asemenea altor
popoare, n'au mai venit ca cuceritori,
ci ca *muncitori* de rând la noii stă-
pâni.

Câți Români vor fi azi în Ame-
rica este greu de spus fără să gre-
șești. Numărătoarea locuitorilor în
America nu se face ca la noi. Ame-
rica, deși de 14-ori mai mare decât
Austro-Ungaria (cum am mai spus-o),
are numai de două-ori atâția locui-
tori, — are deci trebuință mare de
oameni cari să munciască întinsurile
largi de pământuri și să scoată din
adâncurile lui bogăția mare de fier
și cărbune, cari trec în uriașele topi-
toare și turnătorii de fier, de unde
ies nenumărate mii de tot felul de
mașini. Indată ce ai ajuns odată pe
pământ american, nu te mai întreabă
nimeni de unde vii și de ce neam
ești, — numai să ai brațe cu cari să
muncești și ziua și noaptea pe seama

marilor bogătași, cari stăpânesc și pământurile și fabricile.

De altă parte este ușor să ajungi cetățean american, așa încât la numărători slujbașii americani te socotesc American. Pe urmă apoi trebuie să ne gândim și la aceea, că Românii nu sunt locuitori statornici în America. Ei vin numai ca să stea câțiva ani până și-au putut strânge banii cu cari să-și plătească datoriile de-acasă și-apoi se întorc în țara veche. Unii vin, alții se întorc, fără încetare. Și chiar și în America ei nu prea stau, vreme mai îndelungată, într'un singur loc, ci pleacă din oraș în oraș, dupăcum aud că în alte părți munca este mai bine plătită.

După socotelile mele, făcute la fața locului, cred că azi trăesc în America la vreo 100,000 (una sută de mii) de *Români*, veniți, mai mare parte, din Ardeal.

Tot așa ~~nu se~~ știe cine a fost cel dintâi *Român* care a pus piciorul pe pământ american. Intre *Românii* cari trăesc azi în America se povestesc multe despre ceice au fost în America înainte de ei. Se spune că ar fi

fost Români în America și înainte cu 50 sau 60 de ani. Vor fi fost poate, dar nu se știe. Dar chiar dacă au fost, Românii aceia au fost mai mult oameni învrăjbiți cu soartea, cari au luat lumea în cap ca nimeni să nu le mai dea de urmă. Azi sunt puțini *Români* în America cari să aibă o vechime mai mare de 10—12 ani. Cei mai mulți au venit după anul 1900, când s'a sfârșit războiul Americii cu Spania.

Înainte de anul 1900 au fost puțini Români în America și aceștia mare parte din Bucovina, Macedonia și România (acești din urmă Jidani). Dela 1900 încoace apoi și Românii dela noi încep să plece tot mai mulți.

Părintele *Ioan Podea* (azi paroh în orașul *Farrel*), care a petrecut vreo doi ani în America ne povestește:

Începând cu anul 1900 satele noastre românești din Ardeal se golesc tot mai mult de brațele muncitoare, iar peste Ocean începe o nouă viață românească-americană. Dintre cei emigrați unii își chiamă acolo și familiile, iar alții nu se mai gândesc la cei de-

acasă. Țara Oltului rămâne numai cu bogății, cu babele, cu moșnegii, cu sărântocii cari nu au bani de drum și cu fetele cari, în cele din urmă, pornesc și ele după voinici, ca să se mărite. Pornesc în cete mari Mărginenii și Târnăvenii, urmează Crișurile, Munții-Apuseni, Sătmarul, Bănatul și Bihorul, — încât azi aproape nu mai este oraș mai mare în care să nu fie Români.

Cei dintâi Români cari au plecat în America în cete mai mari au fost Românii mărgineni, mai ales cei din țara Oltului. Oameni mai umblați în lume, mai știutori de carte, ei au fost cei dintâi cari au îndrăznit să înfrunte atâtea primejdii necunoscute și să plece în America îndepărtată. Mai pe urmă au început să emigreze Românii din părțile bihorene, mai neștiutori de carte și atât de săraci, încât nu puteau să-și facă nici bani de drum.

Povestirile Românilor de azi din America pomenesc chiar că cel dintâi Român care a sosit în America era unul cu numele *Irimie Proca* din Râșnov, care cu alți trei tovarăși ar fi ajuns în America pe la anul 1870,

adecă înainte cu 43 de ani. *Irimie Proca*, care în America își schimbase numele în *Hugo*, a murit înainte cu doi ani, fără să fi spus cuiva cine a fost și de unde a venit.

Cel mai vechiu Român în America este azi Silviu Nicoară, de fel din Merghindeal, care de 21 de ani muncește într'o fabrică de oțel din Homestead, statul Pennsylvania. Alți 2-3 inși au o vechime de 15—20 de ani, cei mai mulți sunt însă veniți numai de 6—7 ani, cari pleacă ca să se întoarcă cât mai în grabă, — sau să piară fără urme...

Să ne mulțumim așadară cu lucrurile ce le putem ști mai apriat: în America trăesc azi vreo 100,000 de Români, mai mare parte Ardeleni, veniți înainte cu cel mult 10 ani. Și să trecem acum la căutarea pricinelor cari i-au îndemnat pe aceștia să-și părăsească țara.

II.

Pricinile emigrării.

Dacă vrem să ne dăm seama că emigrarea în America este un bine sau un rău pentru noi, înainte de toate trebuie să căutăm pricinile cari îi fac pe Românii noștri să plece în America, iar pe urmă să vedem dacă dincolo, în America, scapă de toate relele sau cel puțin de cea mai mare parte a relilor de cari au fugit de-acasă.

Fără îndoială, una dintre pricinile de căpetenie ale emigrării este sărăcia, greutățile mari și multe cu cari are să lupte țărănimea noastră acasă. La această sărăcie s'a mai adăugat, apoi, și vitregia vremilor și răutatea oamenilor.

În cântecele noastre populare în cari emigranții noștri își varsă amarul despărțirii mereu întâlnim vorba sărăcie:

«Firicel de salumastră,
Vai săraca țara noastră
Nu-i în stare să ne ție
Că-i plină de sărăcie».

Sau :

«Doamne, mândră-i țara mea
 Și săracă-i vai de ea,
 Copleșită-i de nevoi
 Și 'necată de ciocoi,
 Cari ne scot din țară-afară,
 Vieața ni-o fac mult amară».

Sărăcia îi *mână* așadară pe bieții noștri Români să-și părăsească țara în care au trăit moșii și strămoșii lor... Mai sunt însă și câteva pricini cari îi *chiamă* în țara acea depărtată despre care înainte cu 20—30 ani abia vor fi auzit. Sărăcia și dorul de câștig te *mână*, scrisorile celor ajunși acolo și, înainte de toate, agenții de tot soiul te *chiamă* în America.

„Adeseori se întâmplă că și cei mai cu stare săteni ajung la sapă de lemn — serie părintele Podea. — Unii poartă procese până ce-și vând și cea din urmă coadă de vită sau cel din urmă petec de pământ; alții, fără nici o pricepere, se apucă de negoț; alții iarăș, puși în slujbe comunale, se trezesc la urmă cu câte o datorie de nu-și văd capul. Mai demult, felul acesta de țărani cari se îmbulzesc în tot locul rămâneau acasă, de pildă altora. Azi

pleacă în America, însoțiți de un mare număr de nefericiți, cari nu-și pot face înțelegerea în casă și în familie. Acești din urmă, cari pleacă blăstămându-și părinții, copiii, soția și ciasul în care s'au născut, nici nu se mai întorc acasă, ci-și caută moartea unde nu-i plânge nimenea, afară de roatele fabricilor cari îi macină, sau clocotul cazanelor cari le topesc oasele în amestecătura de metaluri. Și, durere, sunt așa de mulți acești nenorociți, mai ales cei învrăjbiți cu părinții și cu nevasta.

Cei ajunși în America se fotografiază, unii din plăcere, alții din răsunare, — îmbrăcați în haine frumoase, de cele mai multeori lângă o masă sau pe butoiul de bere, ca să vadă și cei de-acasă ce vieață domnească duc ei. Trimit și scrisori, în cari spun tot ce nu este, iar unele lucruri, adevărate de altminteri, le măresc într'atâta încât nici lor nu le vine să le mai creadă. Rudeniile și vecinii cetesc scrisorile, văd fotografiile și fără multă gândire își aruncă și ei plugul în pod și p'aciți-e drumul. Dacă se întâmplă ca cineva să scrie și despre multele

necazuri și primejdii între cari se scurge vieța amărită a muncitorului american, cei de acasă nu cred, ci clătină din cap zicând: ăsta scrie așa numai ca să nu mergem și noi la bani. Pentrucă pe de altă parte vin scrisorile și chipurile de vapoare, al căror câștig e să treacă cât mai mulți călători în America și înapoi. Și scrisorile și chipurile acestea îi amăgesc nu numai pe cei mai săraci, ci și pe ceice ar putea duce o destul de liniștită vieță la ei acasă. Dorul de a avea tot mai mult a mânat în America chiar și pe unii dintre cei mai cu stare economi ai noștri, cari după un an sau doi s'au întors acasă zdrobiți trupește, sufletește și moralicește, — cu bani luați împrumut dela cei ce sunt în stare să muncească.

Dar mai mult decât scrisorile celor emigrați; mai mult decât neînțelegerile familiare și companiile de vapoare; mai mult chiar decât dorul de câștig și sărăcia, a ușurat înstrăinarea țărânimii noastre jidovimea din America. Îndată ce într'un orașel se strâng laolaltă câțiva țărani români, răsare ca din pământ Jidanul perciunat sau

modern, cu prăvălia, cu banca, cu oficiul de mijlocire de muncă și vânzare de bilete de vapoare, — și, mai cu seamă, răsare cu cârciuma lui murdară. Această cârciumă, din prietenia și „dragostea“ ce-o are față de Români, o ține întotdeauna deschisă, iar ea să poată zice că e *românească*, își alege niște slugi dintre Români mai cu vază și cu mai mulți prietini, pe cari îi plătește foarte bine. Dar în schimbul acelei plăți slugile cari îndeplinesc cea mai urită meserie au să aducă stăpânului lor cât mai mulți oaspeți, cari să tragă beții sdravene și să-și lase toți banii acolo. Și când Jidanul nu mai e mulțumit cu câștigul ce-l face pe urma Românilor cari trăesc tot în cârciuma sau prăvălia lui, scrie în satul din care a plecat și îndeamnă oamenii să plece la el, că le dă lucru și plată mare. Așa se face că în unele orașe Români se îmbulzesc cu sutele, ca să fie despoiați de acelaș Jidan, de care erau despoiați cu câțiva ani înainte în satul lor, la ei acasă. În *Canton O.*, bunăoară, sunt aproape o mie de Olteni, pe spatele cărora trăesc patru

frați jidani, mai înainte cârciumari și strângători de ouă în comitatul Făgărașului, — astăzi proprietari de casă, bancheri, agenți, negustori și măcelari, prin mâinile cărora se strecoară și cel din urmă ban românesc.

Și ca Românii să nu vadă în ei decât pe binevoitorii lor, le trag din când în când firul cu miere prin gură. Le dau cinste pe la sărbători, iau parte la petrecerile românești, unde aruncă câte un dolar fiindcă se bea tot beutura lor, — sau cinstesc câte un steag societăților române, adeseori înființate tot la îndemnul lor și de pe membri cărora trag mai mult decât costă o sută de steaguri.

Un Jidan din *Hubbard O.* înainte cu 10 ani a adus la topitoarea de fier de acolo pe cel dintâi Apolzan (com. Sibiiului); în *Lorrain O.* acum 12 ani a adus pe cel dintâi Arpășan (comit. Făgăraș); în *Leetonia O.* pe cei dintâi Cornățeni și Arpășeni; în *Martinsferry O.* pe cei dintâi Vișteni; în *New-Castle Pa* pe cei dintâi Târnaveni; în *Philadelphia Pa* pe cei dintâi Bănățeni... Și așa pe rând s'ar putea spune despre fiecare oraș din America că

Românii nu s'au strâns laolaltă numai ei de ei, ci chemați de alții, ba adeseori chiar înșelați de cei ce nu voesc să se despartă de noi nici în America, pentrucă Românul și acolo e cea mai bună vacă de muls și cel mai de preț rob al muncii.“

Chiar autoritățile americane recunosc că astăzi emigrația nu mai este o emigrație *firească*, ci o emigrație *mesteșugită*, pusă la cale. Azi pe urma emigrării în America s'a născut o nouă meserie: aceea a agenților cari câștigă călători pe seama multelor societăți de vapoare. Înainte cu doi ani, un înalt slujbaş american, care aveà să supravegheze emigrația în America, raportând ministerului american despre pricinile emigrării, recunoaște că o mare parte a emigranților nu mai vin din îndemn propriu, ci îndemnați de oameni cari nu urmăresc altă țintă decât să aibă cât mai mulți călători pe vapoarele lor. Sunt alții iarăș cari îi îndeamnă să vie în America ca să le dea bani cu împrumut pe lângă dobânzi nemaipomenite, și iarăș alții stăruie să

crească numărul emigranților ca astfel să se ieftinească munca.

Acelaș slujbaș mai spune cum, pe urma îndemnurilor acestor agenți de tot soiul, de-o vreme încoace în America vin numai oameni înapoiți în cultură, fără cunoștință de carte. Niște muncitori de rând, cari nu cunosc nici o meserie. De multeori noii emigranți își găsesc de lucru numai în paguba emigranților mai vechi. Mulți iau ca muncitori pe acești emigranți mai noi, fiindcă aceștia sunt gata să lucreze orice și pe lângă un preț mai mic decât lucrătorii mai vechi, cărora le dau drumul.

Și așa se întâmplă că din miile de Români cari pleacă an de an la America abia 2—3 inși se norocesc, câtă vreme 20—30 se pierd fără urme, iar cei mai mulți duc o vieată de ție mai mare mila când îi vezi. Cei cari se norocesc și prin o muncă grea — pe care cei de-acasă nici închipuî nu și-o pot — agonisesc câteva mii de coroane și le trimit acasă ca din ele să se plătească datoriile lor, — acești puțini norocoși sunt și ei un vecinic îndemn de emigrare, căci fiecare nă-

dăduse, că va fi și el atât de norocos . . . De sutele de morți și dispăruți fără urmă; de cei cari bolesc în America luni întregi, zdrobiți de oboseala muncii grele; de cei cari abia își câștigă atâta cât să poată trăi, de aceia nu pomenește nimeni, — câtă vreme chiar de aceștia ar trebui să se pomenească mai mult, căci soarta lor se aseamănă cu soarta celor mai mulți.

III.

Până a ajunge în America.

În fața multelor îndemnuri dinlăuntru și dinafară — sărăcia de-acasă și vorbele amăgitoare ale celor duși — toate măsurile de oprire a emigrației sunt zadarnice. Legile, oricât ar fi ele de aspre, nu pot să împiedece emigrarea care, dacă nu se poate face pe față, se face în ascuns. În anul trecut, spre pildă, s'au făcut mult mai puține pașapoarte decât în anii de mai înainte, — cu toate aceste, însă, numărul emigranților n'a prea scăzut. Pricina e că îndată ce și trecut granițele Ungariei nimeni nu te mai întreabă de unde vii și unde mergi. Și de aceea ceice călătoresc în America de-o vreme încoace au început să plece fără pașapoarte, scăpând astfel nu numai de năcazurile ce li-le făceau notarii și solgăbiraiiele, ci și de taxele și aruncurile ce li-le cereau la plecare.

Tot ce s'a ajuns prin asprimea acestor legi este că nu se mai știe numărul tuturor celor cari pleacă.

De altă parte azi chiar societățile de vapoare îți înlesnesc să treci granița, unde apoi te așteaptă oameni de-ai lor cari te călăuzesc până în orașul de unde pleci cu vaporul.

Când se pregăteau cei dintâi țărani români de plecare — scrie părintele *Ion Podea* — în căsuțele lor erau plângeri și tânguiri. Plângeau părinții, plângeau copiii, plângeau rudeniile și vecinii și jelea tot satul.

Mergeau mai întâi la cel mai apropiat oraș, unde își cumpărau „haine nemțești“, peste cari încingeau cureaua, îmbrăcau pieptarul de oaie, își luau pălăria sau căciula obicinuită, își încărcau desagii sau sacul cu merindea, îl puneau pe umeri și după un „Doamne ajută“ luau drumul peste Pesta la Viena, unde îi așteptă agentul care îi trimitea la Brema sau Hamburg.

Cei dintâi emigranți erau sfioși și fricoși. Intrebau mereu: „Unde merge trenul acesta?“ — „Mai este mult până în cutare loc?“ și multe altele. Ajunși în vreo gară unde străinii îi priviau ciudat și făceau glume pe socoteala lor, ei se ascun-

deau într'un colț mai ferit unde așteptau cu nerăbdare trenul care avea să-i ducă mai departe. Cu chiu, cu vai, cu trenuri pierdute și vapoare de mărfuri, de mulțori ajungeau în America numai după luni de zile. Acolo și mai rău. Peste controlul dela graniță treceau mai ușor decât astăzi, dar, necunoscând limba engleză, nu puteau să ceară dela nimenea nici o deslușire.

Copiii îi sburătăreau cu pietri sau cu zăpadă, iar vardistul, ca să-i scape din mâinile lor, îi ducea la poliție, unde erau ținuți până se găsea un tâlmaciu cu care se puteau înțelege și care îi îndreptă la locul unde aveau să meargă.

Aici alte batjocuri, alte sburături de pietri și mai mult năcaz decât până acum. Erau de toată comedia, căci căciula sau pălăria, cureaua de mijloc și desagii sau sacul cu merinde, pe cât de bine se potrivesc cu hainele românești, pe atât de prost se potrivesc cu portul străin. Nu mai știau de capul lor bieții Români și mergând la lucru li se părea că și roatele fabricilor se uită tot la ei. În

cea dintâi zi de plată lucrul de căpetenie eră să-și cumpere haine, să se îmbrace mai potrivit țării nouă, ca să nu mai fie cunoscuți dintre ceilalți muncitori. Numai așa puteau să aibă pace și liniște în fabrică, pe stradă și acasă.

Să povestească sau să scrie ceva din lunga lor călătorie celor rămași acasă nu puteau, pentru că ziua dormiau, iar noaptea priveghiau ca să nu li se fure banii. Cele dintâi scrisori ale lor erau pline de jelanii și blestemuri, pe cari adeseori le încheiau cu câte un cântec ca:

Foaie verde mărăcine
 Câți m'au blăstămat pe mine,
 Să nu trăească altcum
 Făr' cum am trăit pe drum,
 Și cum trăesc eu acum . . .
 Căci zic zău s'ar sătura
 Pe alți de-ai mai blăstămă!

Mai târziu scriau: „Pe aici merg trenurile pe pământ, pe sub pământ și peste case. Sunt tot fabrici în cari mor oamenii ca muștele. Soarele nu-l vedem niciodată de fum. Sunt afumate și pasările și iarba și frunzele

arborilor. Unde lucrăm noi, lucră și harapi, oameni negri cu buze groase și roșii, de aceia cari s'au bătut cu Alexandru Macedon. Beutura de căpetenie aicea e berea. Lucrul e foarte greu și mult nu o vom putea duce. Să facem numai banii de drum și dacă ajută Dumnezeu ne vom vedea iarăș în curând“.

Azi însă nici pregătirea, nici călătoria și nici vieața în America nu mai este ceva nou pentru Românii noștri. Pleacă oamenii noștri ca la plug, călătoresc prin Europa întreagă ca la târg de țară și trec Oceanul aproape cum ar trece Murășul sau Oltul. Se îmbracă „nemțește“ încă de acasă și-și împachetează merindea și albiturile în geamantane, iar nu în desagi. După ce-și adună toți banișorii câți îi au la casă, sau după ce-și vând boii din jug sau un petec de pământ, ori — în lipsa acestora — fac împrumuturi la bănci, fără să mai lege banul pe nouă locuri și fără teamă că rătăcesc calea, se opresc prin mai multe orașe. Le place să cunoască lumea despre care, la întoarcere, știu să povestească atât de multe.

Greutățile pe cari le întâmpină astăzi sunt numai legile de emigrare, ale noastre pe de-o parte și ale Americii pe de altă parte. Unii pleacă cu pașaport în bună regulă, alții cu pașapoarte false, iar alții cu nimic. Ajunși la granițele Ungariei, cei fără pașapoarte sunt învățați — de-acasă — să spună că se duc să caute lucru în Austria. Mulți scapă și cu apucătura asta și mai mult nu-i mai întreabă nimenea că unde merg. Cei mai fricoși se dau de gol și sunt trimiși îndărăpt încă înainte de a trece hotarale, dacă nu cumva sunt petrecuți de sulitele jandarmeresti până în curtea de unde au plecat și de aicea la primărie, apoi la pretură, pentru a-și lua pedeapsa.

Mai greu este a trece astăzi peste controlul dela granița americană. Țăranii noștri nu au cunoștință despre legile de emigrare ale Americii. Ei pleacă cum au plecat și alții mai înainte și numai după ce și-au mâncat bănișorii au ajuns la țărniștii Americii unde se poticnesc în cele mai nouă legi. Așa când s'a pus în viață noua lege că fiecare emigrant e dator

să aibă la sine 25 de dolari (125 coroane) peste cheltuelile de drum până la locul unde vreă să meargă, sute și sute de Români, toți oameni voynici dintre cari mulți puteau să se pricopsească și să-și câștige măcar banii cu cari s'au împrumutat la plecare — au fost siliți să se întoarcă fără să fi ajuns pe pământ american.

Nu este de mirat apoi că sunt oprți să rămână în America cei ce-s bătrâni, bolnavi sau neputincioși. America e țara muncii și primește numai pe ceice sunt în stare să muncească.

Emigranții, istoviți și zdrobiți cu totul de lunga călătorie, de boala de mare, de care nu scapă nimeni, de traiul rău de pe vapor, — apropiindu-se de New-York zăresc încă din mari depărtări clădirile americane uriașe; trec pe lângă statuia „Libertății“, (o femeie uriașe de fier, care ține în mâni o făclie), și intră apoi în port. Călătorii din clasa întâi și a doua trec pe pământ american îndată ce s'a oprit vaporul, iar cei din clasa a treia trec cu vaporase mai mici pe un ostrov numit „*Ellis Island*“, unde

se află o vamă americană numită „*Castle Garden*“.

Ajunși pe *Ellis Island*, emigranții trec mai întâi unul câte unul pe dinaintea unui medic, care îi cercetează așa mai ușor. Printre gratii de fier ajung la alți doi medici cari sunt rânduiți numai pentru vizita de ochi; ajung apoi la vizita poliției, unde sunt ispitiți dacă nu cumva sunt fugari sau chieși cu contract în America.

Ceice trec peste toate vizitele acestea ajung în sala de așteptare unde-și schimbă banii și-și scot biletul de tren până la orașul unde vreau să călătorească. Cei pe cari medicii nu i-au aflat deplin sănătoși sunt duși înaintea unui nou sfat de medici cari îi cercetează din creștet până în tălpi. Cei cari au cea mai mică greșală trupească care ar putea să le îngreuneze munca, sunt opriți de-a rămâne în America. Poliția îi duce în casa de deportare, pe care emigranții noștri cu drept cuvânt au numit-o casa plângerii. Aici se află întotdeauna zeci de femei, copii mici cari plâng cerând de mâncare dela maicele lor înecate și ele în plâns; feciori juni și fete mari

și bărbați în toate vârstele cari își plâng și puținul noroc ce-l avuseseră înainte de plecare. Bărbații despărțiți de copiii și nevestele lor își petrec ziua în o sală mare, iar noaptea își frâng oasele pe nește paturi cu trei rânduri, fără perină la cap și fără așternut, — ca paturile făcătorilor de rele în temnițe. Așa chinuesc zile și săptămâni de-arândul până ce vaporul care i-a adus la America îi duce înapoi.

Pentru acești nenorociți — și numărul lor este mare, căci autoritățile americane nu glumesc când e vorba de legi — începe din nou o viață și mai amărită ca cea la venire. Dacă până în America pe vapor au fost prost hrăniți, siliți să stea câte 10—20 într'o cameră mică, iar cei mai mulți să doarmă unde pot, pe podelele goale, fără să aibă cu ce să se acopere, — tot omul își poate închipui ce traiu vor fi ducând la întoarcere, când vaporul îi duce pe degeaba. Mâncarea e și mai proastă ca înainte; banii cu cari la venire își mai puteau cumpăra câte ceva sunt pe sfârșite; năcăjiți și amăriți sufletește, boala de mare îi

doboară și mai mult: La cea mai mică vijelie — și nu trece zi fără vijelie — toți sunt siliți să se coboare în încăperile din adâncurile vaporului, unde nu pătrunde lumina, iar aierul intră numai prin niște ferestruici îndosite. Iar dacă vreunul cade înfrânt de atâta trudă și nenoroc și moare, îl ridică oamenii de pe vapor în taină, noaptea, îl așează într'un sac de care leagă nește greutateți și-l lasă să cadă în mare, tot noaptea, nejelit de nimeni, neștiut de nimeni!...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IV.

Robie nouă.

Se împlinesc 50 de ani de când între Statele cari alcătuesc azi America de Nord a izbucnit un războiu crunt și îndelungat pentru liberarea (slobozirea) robilor negri. Aduși de departe, din Africa, acești harapi erau vânduți marilor proprietari de moșii din America și siliți să muncească și ziua și noaptea, fără cea mai slabă nădejde într'un viitor mai bun. Tot ce munciă și agonisiă pe urma muncii erà al stăpânului, cum și el erà al stăpânului, care îl puteà vinde sau omorî, cum îi plăcè. Și erau atunci în America multe milioane de astfel de iobagi negri, legați de glie.

Războiul de acum sunt 50 de ani le-a dat și acestor robi libertatea de a-și schimbà stăpânul, de-a nu mai fi o unealtă oarbă a stăpânului care să aibă drept și asupra vieții lui. Într'atâta s'au schimbat împrejurările și pentru iobagii negri din America și și pentru noii iobagi cari merg mereu

din Europa. Este libertate multă în America; robia sângeroasă de mai nainte s'a șters, dar în locul ei a venit o nouă robie, ce-i drept mai puțin sângeroasă, dar tot atât de grea: robia banului.

Și azi, ca și înainte cu 50 de ani, munca cea mai grea, mai istovitoare și mai primejdioasă trebuie s'o săvârșească bieții emigranți, robii noii ai unor stăpâni vechi. Zi de zi, noapte de noapte, trebuie să facă cea mai grea muncă, fără să aibă măcar nădejdea că vor ajunge cu vremea la o muncă mai ușoară și mai bine plătită! Munca aceasta mai ușoară și mai bine plătită — mai domnească, cum s'ar zice — Americanii o țin pe seama lor și ai lor; munca grea o dau însă noilor robi cari doară atâta voie au că-și pot schimbă stăpânul. Dar la adică nici stăpânul nu și-l schimbă, căci stăpânii sunt legați ei între ei și împreună stăpânesc toată bogăția uriașă a Americii.

*

Aproape toți emigranții noștri cari au luat drumul Americii sunt plu-

gari, fi de țărani sau țărani ei înșiși. Dintre cei vreo 100.000 de Români câți trăesc azi dincolo de mare nici o mie nu sunt cari să știe o altă meserie decât a plugului.

Dar chiar și dintre acești vreo 1000 de meseriași nu sunt nici 200 cari să-și urmeze și în America meseria lor de-acasă.

În America sunt pământuri întinse cari stau nelucrate, fiindcă nu-i cine să le lucreze. Sunt moșii mari (farme) cari numai în parte sunt lucrate, tot din pricina lipsei de brațe muncitoare.

Dar cu toate aceste; cu toate că Statele din America dau în cinste la fiecare plugar care vrea să se așeze în statul lor vreo 30 de jugăre de pământ; cu toate că aproape toți Românii noștri emigrați în America vin dela coarnele plugului, — abia găsești câteva sute cari să-și aleagă lucrul de câmp, un lucru mai ușor și mai sănătos. Munca aceasta cere *capital*, iar Românii noștri pleacă în America să-și facă *capital* (bani).

Astfel toți pleacă să-și găsească de lucru în una dintre multele fabrici

de oțel și fier, de cari America are peste 10.000.

Veseli și plini de nădejde, — povestește părintele Ion Podea — mânați de dorul dolarului, emigranții români sosiți în America, după ce au stat o zi două, au stat cu prietini și consătenii, — într'o bună dimineată pleacă la porțile fabricei, să capete de lucru. „Foreman“-ul sau „bas“-ul (mai marii peste lucrători) se ivesc în poartă și ochesc pe cei ce-i cred mai buni pentru lucrul unde au trebuință de muncitori. Uneori înaintea unei fabrici se adună până la 200 de muncitori. După ce foremanul și basul și-au ales oamenii de cari au trebuință, porțile fabricei se închid și ceilalți rămân pentru altădată. De multeori se vestește și felul lucrului la care se cer oameni. Basul spune bunăoară: avem trebuință de oameni la foarfeca de tăiat lespezile de oțel sau tuburile (țevi); sau la făcut de forme și la cărat de fier topit; — cine se pricepe să intre în curte! Românul nostru a mers acolo ca să lucre și să câștige. De teama ca nu cumva să rămână fără lucru, se anunță cutare nene

Gheorghe care în viața lui nici n'a văzut măcar fabrică de fier, ci a ținut numai de coarnele plugului. Ur-marea e că nici nu se așează bine la lucru și nu mai are o mână, sau e opărit de tot.

Mai des se întâmplă însă că trec săptămâni întregi până să-și găsească de lucru, deși zi de zi bat la porțile fabricii. Și atunci îl pândesc pe basul și-i înfundă în palmă 5—10 dolari, ca să-i dea un lucru greu și slab plătit, din care îl dă iarăș afară ca să facă loc altuia. Dacă nici așa nu merge, aleargă la un agent și-i dă și lui câțiva dolari, ca să-l trimită undeva departe, la un drum de fier sau de tramvaiu, la canaluri, la băi de cărbuni sau de piatră, sau într'o fabrică unde nu poate lucra nimenea.

Românii noștri, necunoscând limba, necunoscând carte și neștiutori de vreo meserie, au parte întotdeauna de munca cea mai grea. Munca lor e o muncă de rob și de căne care se plătește slab și care, dacă nu-i omoară, stoarce toată puterea din ei, așa că după un an doi nu mai sunt buni de nimic. Aceasta se întâmplă mai ales

cu țărani noștri harnici, cari trec în America pentru doi-trei ani, să-și câștige ceva bănișori pentru a-și plăti o datorie moștenită dela părinți, pentru a-și cumpăra niște vite de jug ca să-și înceapă plugăritul mai cum se cade, sau să-și zidească o casă ori o șură mai bună, fără a mai împrumuta din bancă. Acești oameni harnici muncesc zi și noapte, pun ban lângă ban, își trag uneori dela gură ca să facă mai curând rând de banii de cari au trebuință ca să se poată întoarce acasă, — și se uscă pe picioare și sosesc acasă zdrobiți de muncă.

Locul acestora e în topitoarele de fier, la lucrul cel mai greu și mai primejdios, unde sau se aprind hainele pe ei sau calcă pe fierul roșu de li se moaie și măduva din fluierile picioarelor, sau călă pământul de fier în cazan (căldări mari), ori încarcă fierul în vagoane de li se îndoaie șelele. În fabricile de oțel și de tuburi (tevi), unde îi apucă roțile și-i macină făină; în fabricile de carne și conserve unde le îngheață ghenunchii încât după un an rămân ologi; în fabricile de cement și piatră, unde în

scurtă vreme capătă durere de ochi și piept; în fabricile de oleiuri și vopsele, unde gazurile le otrăvesc plămânile și deosebitele săruri le argătesc mânilor; în băile de cărbuni și de piatră, unde se buhăvesc la față și adeseori sunt îngropați de vii; la căile ferate unde sunt călcați și schilaviți de trenuri și în deosebitele magazine unde se încarcă și descarcă cea mai mare povară.

Greu muncesc și femeile române. Pentru câțiva dolari pe săptămână au să înghită praful din fabricile de tutun (tăbac), lucră în fabricile de mătasă, postav și hârtie, sau muncesc alături de bărbați, în fabricile de tichiea, de fier sau de carne. În schimbul muncii câștigă atât de puțin încât abia le ajunge să se îmbrace, iar dacă vreau să poarte și vreo podoabă, trebuie să-și tragă bucătura dela gură.

Și în fabricile uriașe de fier munca curge fără întrerupere, și ziua și noaptea, și în zi de Duminecă și în zilele de cea mai mare sărbătoare creștinească. Coșurile (hornurile) fără număr fumegă într'una, învăluind ceriul cu un vâl plumburiu; în cup-

toarele mari focul este mereu nutrit; în cazane fierul se topește într'una și în fiecare fabrică, și ziua și noaptea e un fum, un sgomot și o căldură încât stai să orbești, să asurzești și să te topești.

Și în aceste iaduri Români noștri muncesc pe zi cel puțin câte 12 ciasuri, într'o săptămână de dimineață până seara, în cealaltă săptămână de seara până dimineața, și tot la două săptămâni odată 24 de ciasuri, — fără odihnă.

Și așa muncesc toți ai noștri, săvârșind munca cea mai grea și omorâtoare. Rar de ajunge vreun Român (sau Ungur sau Slovac) la o muncă mai ușoară și mai bine plătită; rar de tot ajunge unul sau altul *Foreman* (supraveghetor peste 8—10 lucrători), dar niciunul dintre ai noștri nu ajunge *bas* (împărțitorul lucrului). Foremani, bași și alți slujbași ajung numai Americanii; emigrații de toate neamurile, Români, Unguri, Sârbi, Slovaci și așa înainte rămân să facă munca cea mai proastă, mai murdară și mai grea.

Nenorocirile, între astfel de împrejurări, sunt dese de tot. Mai ales vara, când căldura e atât de mare încât oamenii cad cu zecile pe strade. În fabrici în aceste zile e și mai rău. Ai intrat sănătos, ca să te scoată mort. Obosit de munca din ziua premergătoare, nedurmit — căci din cele 12 ciasuri cât îți mai rămân dintre cele 24 de ciasuri ale unei zile, vreo două ciasuri le pierzi cu drumul la fabrică și dela fabrică acasă; vreo două ciasuri le pierzi cu spălatul, schimbul hainelor și mâncarea; vreun cias două le petreci pe stradă sau în cârciumă, îți rămân pentru somn așadară numai vreo 6 ciasuri dacă te porți bine, — obosit și nedurmit, asurzit de sgomotul mașinilor, orbit de fum și prav, de câteori bietul nostru Român cade strivit de o drugă de fier, de un tren, de roata unei mașini. Mai ales la început, când Românii erau noi veniți în fabrici; când nu găseau acolo alți Români, muncitori mai vechi; când nu știau nici o vorbă englezească și nu pricepeau îndrumările foremanilor nenorocirile erau dese de tot.

Nu e săptămână ca în vreo fabrică să nu se întâmple măcar o singură nenorocire. De multeori însă, spre pildă când se sparge un cazan, nenorocirea cere zeci de jertfe. Pe locul nenorocirii rămân apoi, înșiruiți în rânduri lungi, trupurile strivite ale bieților muncitori morți. Pe dinaintea lor trec șiruri, șiruri prietini, cunoscuți sau rudenii ca măcar de pe haine, de pe un semn oarecare să recunoască dacă între morți nu e și unul dintre ai lor. . . . Și ceice rămân necunoscuți, sunt îngropați laolaltă, fără alaiu, fără ca cineva să meargă în urma carului. Mulți mor de nici numele nu li se știe. În fabrică nu te prea întreabă cum te chiamă și nu controlează dacă ți-ai spus numele adevărat, sau un nume străin. De multeori te știu numai după numele de botez, schimonosit și acesta după calapodul limbii englezești.

Câți dintre Români noștri emigrați în America, ale căror nume s'au pierdut cu totul, vor fi avut soartea de a muri, necunoscuți, pe urma vreunei nenorociri în careva fabrică; câți vor fi pierit, tot necunoscuți, în spi-

talele americane, nejeleți de nimeni, neștiuți de nimeni? Și câți au murit, în floarea vrâstei, cu zile, în urma bolilor ce și le-au câștigat muncind fără odihnă ca să adune bani tot mai mulți, — cu prețul sănătății trupești și sufletești?

Numărul lor este de mii...

V.

In afară de fabrică.

Singura mângâiere a muncitorului român este „pedia“, cum numesc emigranții noștri plata pe două săptămâni. Este zi de sărbătoare pentru toți muncitorii această zi de pedie, când fiecare își primește plata muncii de peste săptămânile trecute.

La astfel de zile se cunosc și băieții și țăranii noștri cei cuminți, cari, veseli că au mai ajuns la o zi de plată, se trag la o parte, își desfac plicul în care au primit plata, își numără bănișorii odată, de douăori, și apoi își fac socoteala cum să-i împartă mai bine ca să-și acopere toate năcazurile și să mai rămână ceva și pentru acasă. Trecând pe lângă vreo cârciumă, prieten cu prieten închină câte un păhar de bere, iar seara, la un muc de lumânare sau la o lampă rea de gaz, care abia luminează un colț din odaia murdară și plină de duhoare, — mai scriu la cei de-acasă

câte o scrisoare, în care se plâng de viața amară pe care abia o mai duc.

Acești Români cumiști și harnici sunt însă puțini. Cea mai mare parte în două zile își cheltuesc tot câștigul de două săptămâni, fac pe urmă datorie și când mai vine o pedie pleacă cu bani cu tot, fără a-și plăti datoriile, în alt oraș, în altă fabrică, păgubind, pe frații lor români cari le-au dat mâncare și beutură pe credință. Alții își plătesc datoriile, cheltuindu-și tot câștigul fără a pune măcar un ban la o parte. Aceștia nu ies din cârciumă până nu-și isprăvesc și cel din urmă cent, fără să se gândească măcar că acasă le plâng părinții, soția și copiii, cari rabdă foame și nu mai pot munci. Aceștia nu se mai gândesc că azi-mâne îi poate ajunge o boală care să-i doboare și să-i lase pe drumuri.

Cei mai mulți nu se gândesc la ziua de mâne, căci viața grea ce-o duc bieții de ei în America nu le îngăduie să se prea gândească.

Munca istovitoare din fabrică cere și pe seama lor răsplată și ei răsplata și-o caută în beutură.

Cum ies din fabrică, plini de fum și de prav, mulți nici nu se duc acasă să se premenească, ci intră de-a dreptul în cârciumă să iee un păhar de beutură care să-i răcorească. Și dintr'un păhar se fac două; rând pe rând face fiecare cinste; pe urmă face cinste și cârciumarul și dintr'o jumătate de cias se face un cias, iar dintr'un cias două.

Și când bieții de ei ajung acasă, de jumătate sunt biruiți de beutură. Din fumul fabricii au intrat în duhoarea cârciumelor, iar din duhoarea cârciumelor intră în duhoarea odăilor din *borturile* românești neîngrijite, — fără să fi petrecut măcar un cias în aier curat, care să le învioreze și premească plămânile cu aier proaspăt și curat.

În *borturile* aceste se petrece o mare parte a vieții Românilor noștri emigrați. („Bort“ se chiamă o casă în care locuiesc mai mulți muncitori laolaltă, îngrijiți, după putință, de o femeie „bortăriță“ sau bărbat „borter“, cari știu rânduiala în ale mâncării și întreținerii unei case). În aceste borturi mănâncă și dorm 3—4 sau mai

mulți inși într'o odăiță, uneori 2—3 inși într'un singur pat. Cum au fost aceste *borturi*, mai ales la început, când Românii erau de curând veniți în America, a spus-o un medic într'o gazetă românească din America:

„Românul vine ca străin în țară străină și se trage spre locuri unde sunt Români de mai înainte. Iși găsește apoi bort, adecă gazdă. Într'o casă părăsită de americani, de obicei de scândură, bună pentru o familie de 5—6 membri, se cuibăresc câte 20—30 de Români. În curând casa BIA OJ / infățișare ty ciudată de tot. Ferestrele nu se mai curăță cu anii, pereții rămân nevăpsiți, ușa din fața casei de cele mai multeori rămâne încuiată, zăvorîtă sau bătută cu cuie. În casă intră toți prin dos.

Perdele la geam (fereastră) nu sunt, ori sunt murdare de tot... În-lăuntru, ce este în-lăuntru numai acela și-o poate închipui cine a fost să vază: patru-cinci paturi într'o odaie, cu pânzături cari odată poate vor fi fost albe. Și într'un pat dorm noapte de noapte, zi de zi, mai mulți inși laolaltă. Dorm până la zece inși într'o odaie mică,

ale cărei ferestre nu se mai deschid cu săptămânile:

O lampă mică își pâlpaie sărăcia de lumină, de nu-ți vezi bine vecinul... Și într'o astfel de încăpere stau câte 10 inși înghesuiți, îngriți de fumul din fabrică. Și asta se chiamă *vieață!*... Felul lor de a trăi este cu mult mai pe jos decât acasă, ba nici nu se pot asemăna unul cu altul. Țăranul de-acasă își are căscioara lui, mică dar curată și luminoasă, are masă curată și toate celelalte curate...

Dacă omul trăește câteva săptămâni într'o astfel de necurătenie, se mai poate face la loc. Dar dacă trăește luni întregi, ba un șir de ani cum adeseori se întâmplă, apoi se chinuește de nu mai știe deosebii binele de rău. E adevărat că multe dintre aceste scăderi sunt izvorâte din nevoile zilei, — dar răul rămâne rău, scăderea rămâne scădere. Trăind atâția inși împreună, în odăi fără lumină și aier, bolile trecut ușor dela unul la altul. Tuberculoza (oftica) de acea bântuie în mare măsură între Românii din America: unul se îmbolnăvește și doarme luni de zile lângă semenii săi, într'o odaie,

uneori într'un pat. Și alte boli tot așa. Plătesc nevinovații vina celorlalti

Înainte cu vreo câțiva ani (1908), doctorii orașelor au făcut un fel de inspecție pe la bōrturile românești și ale altor neamuri. Și gazetele americane au scris lucruri îngrozitoare despre cele ce au găsit prin borturi. Felul acesta de traiu aduce roade — roade amare însă! — numai mai târziu. Numai peste câțiva ani se va vedeà ce folos a adus vieța din America pentru emigrații noștri. Munca sdrobitoare și pe de-asupra o vieța dintre cele mai nesănătoase vor desvlăgui cu vremea pe flăcăii noștri. Românii răsăriți de sub poalele munților Carpați, cari au ținut mii de ani piept dușmanului, își vor istovì puterile în goana după bani. Schilozi, prăpădiți, desvlăguiti, fără putință de a mai munci, se întorc acasă cu câte o năfrămuță de bani mărunți... Vai, și-au vândut pe un blid de linte ce au avut mai scump: *sănătatea.*“

Așa sunt, sau au fost cel puțin, și borturile italiene și slovăcești și mai rău chiar ca aceste au fost borturile ungurești. O foaie ungurească din

America scrià despre borturile ungurești:

„Ne prind fiori când ne gândim la hrana mizerabilă a muncitorilor noștri. Din toate cumpără ce-i mai ieftin, tot ce-i mai slab. Bortărița îi hrănește cu adevărate gunoaie, cu rămășițe cari nu trebuiesc altora. Borturile noastre sunt cuibul de îmbolnăvire a muncitorimii noastre ungurești. Tot păcatul și toată stricăciunea ce se ivește și ajunge înaintea tribunalelor a rodit în aceste borturi.“

Nu o duc mult mai bine nici cei ce lucrează la drumurile de fier. Duminica vin la oraș de-și cumpără de mâncare și mai cu seamă „wiskey“ (rachiu), ca să aibă pe o săptămână. Ei locuiesc câte 40—50 de inși într'un vagon, în care se adăpostesc în timp de ploaie. Aici beau, mănâncă, petrec și dorm. Toamna, când lucrările de afară sunt isprăvite, vin și ei la oraș ca să ducă aceiaș vieață ca a tovarășilor lor.

Mult înspre bine nu s'au schimbat lucrurile nici în anii din urmă. Goana după bani mână mereu tot alte cete în America, cari îngreunează vieața

celor cari sunt acolo. Nu se mai gândesc mulți la curățenie și sănătate, ci singurul lor dor este *banul*, banul cu care poți să-ți cumperi ce vrei, cu care poți să-ți mulțumești atâtea dorințe, cu care poți să-ți câștigi atâtea plăceri; *banul*, care te face rob umilit; *banul* scump și acolo și acasă, pe care însă trebuie să-l plătești cu prețul sănătății.

Puțini sunt aceia cari se gândesc și la sănătate. (E o mare mângâiere că totuș sunt și de aceștia, vrednici de-a fi pildă pentru toți!). Cei mai mulți își caută *bort* unde e mai ieftin, fără să mai ție seamă că are să stee cu alți 8—10 inși într'o odaie, cu alți 2—3 inși într'un pat! Când pleacă un rând de muncitori la lucru, se întoarce alt rând de-acolo și în patul cald încă se culcă ceice vin acum din lucru, ca apoi să le facă din nou loc celor ce acum lucrează!

Oamenii n'au vreme să se gândească. *Banul* îi orbește să nu poată vedea ce preț mare plătesc ei pentru el. *Banul* îi orbește să nu vază cum trupurile li se istovesc, puterile le seacă și ajung bătrâni în puterea vieții,

supți la față, cu ochii stinși, cu spațele încovăiate...

Nu-i vorbă, ar putea să trăească și mai bine și mai curat. Dar mai binele acesta și curățenia aceasta mai mare trebuie să plătești și acolo și dacă plătești să ai un pat curat numai pentru tine; dacă plătești să ai o odaie luminoasă numai pentru tine, — ce-ți mai rămâne din „pedia“ pentru care ai muncit atât de greu? Nimic sau aproape nimic! Și atunci de ce ai făcut drumul acela lung și obositor, de ce te-ai băgat în datorii și ți-ai părăsit vatra strămoșească, părinții, nevasta și copiii?

Robia banului te face nepăsător pentru toate...

Trăești sărac și rău; te trudești zi și noapte; nu porți grija sănătății numai și numai ca să poți pune un ban mai mult la o parte, ca apoi să te trezești într'o zi cu câteva miișoare — și bătrân, gârbov fără de vreme.

VI.

Rămâneți acasă!

Dacă punem acum într'o cumpănă răul ce ni-l aduce emigrarea, iar în cealaltă cumpănă câștigul de bani ce ni-se vine pe urma ei, și cântărim aceste două cumpene, — fără îndoială cumpăna răului va fi mai grea, neasemănat mai grea decât cumpăna binelui.

Să ne dăm numai bine seama că pentru unul care se ferește în America, sunt alți o sută cari se nefericesc și se prăpădesc și ei și ai lor rămași fără sprijin.

Cărticica aceasta a fost scrisă cu gândul de-a arăta tuturor primejdiile mari cu cari este împreună viața din America — și am amintit numai de o parte a primejdiilor, fără a mai pomeni de căldurile nemai-auzite, de vânturile și apele îngrozitoare cari bântuie acolo! — și a le da tuturor celor ce nădăduesc o viață mai ușoară și tihnită în America sfatul să nu iee lumea în cap,

ci să rămână mai bine acasă, pe pe-
tecul lor de pământ, pe care l-au mun-
cit și părinții lor.

Este grea vieața acasă, dar este
grea și vieața din America, pentru că
acolo, dacă ți-se dă o plată mai bună
ca aicea, ți-se cere în schimb o muncă
îndoită, mai grea și mai lungă decât
acasă.

Vor fi, cu toate aceste, mulți pe
cari nici un îndemn și nici un sfat
nu-i poate împedeca să-și caute și ei
norocul în țara acea îndepărtată. Și
sunt, înainte de toate, zeci de mii de
Români cari trăesc acum în America,
Români din fiecare sat al nostru de-
acasă. De aceștia cari pleacă fără să-i
poți oprî — nici prin sfaturi, nici prin
legi, — de cei cari trăesc azi acolo
trebuie să ne îngrijim ca să facem ca
pierderea ce-o îndurăm să fie cât mai
mică, — pentru că pierdere este și va
rămâneà orice am face.

Este o pierdere pentru neamul
românesc, dacă dintr'o 100 de mii de
emigranți se întorc numai 70 de mii,
iar dintre ceilalți 30 de mii unii se
fac cetățeni americani, alții hoinăresc
prin America întreagă fără odihnă,

iar cei mai mulți se prăpădesc de nici urma nu li se știe. Și este o mare pierdere pentru poporul românesc dacă mare parte dintre ceice se întorc o fac pentru că li s'au sleit puterile și nu mai pot lucra, sau pentru că nu și-au putut agonisi nimic, sau se întorc ca să nu moară în străini, ci să moară la vatra părintească pe care au părăsit-o voinici și sănătoși, ca să se întoarcă gătuiți de tot felul de boli trupești, fără să mai pomenim de bolile sufletești!

Ceice pleacă de-acasă, să plece cu gândul de-a se întoarce cât mai în curând și ajunși pe pământul acela îndepărtat și străin să nu uite de bunele noastre obiceiuri, în rândul întâi de *credința strămoșească* și de *curățenie*. Curățenia sufletească și curățenia trupească pot să-i treacă teferi peste multe neazuri pe cari nu le poți învinge cu nici un alt mijloc omenesc.

Să nu uite că ei au acasă părinți, frați și copii, cari se gândesc la ei cu dragoste și nădejde; să nu uite că din prisosul lor de câștig să jertfească o fărîmitură pentru a usca lacrămile

și a alungă năcazurile celor de-acasă. Câte mii și zeci de mii se cheltuesc pe an de cătră mulți Români pribegi prin America, cari au' acasă o mamă văduvă, au nevastă și copii, rămași în grija nimănui și a tuturor. De ei să-și aducă veșnic aminte cei pe cari nimic nu-i poate oprî să ia în mâni toiagul pribegiei, la ei să se gândească și ceice azi sunt acolo și au dat uitării și țara lor și vatra lor părintească; să se gândească la năcazurile și durerile celor de acasă și atunci le va fi și lor mai ușor să-și păstreze curățenia *sufletească* și *trupească*, — și se vor întoarce iarăș ceice au fost la plecare.

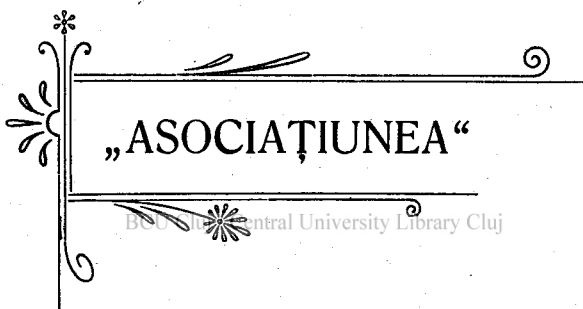
Și pierderea ce-o îndurăm pe urma emigrării va fi atuncia neînsemnată, mică de tot.

Cuprinsul.

	Pag.
Cuvânt înainte	3
I. Câți Români sunt azi în America? Când au început Românii să plece în America? Cari au fost cei dintâi Români în America?	7
II. Pricinile emigrării	15
III. Până a ajunge în America	24
IV. Robie nouă <small>Central University Library Cluj</small>	34
V. In afară de fabrică	45
VI. Rămâneți acasă!	54

— * —

M 2—1915 * 3154 K

„ASOCIAȚIUNEA“

BCC - Central University Library Cluj

Ce-i „Asociațiunea“?

«Asociațiunea» e o tovărășie mare românească, care s'a făcut înainte cu 52 de ani de mitropoliții Șaguna din Sibiiu și Șuluțu din Blaj ca să răspândească învățătura în popor. Numele ei întreg e: «Asociațiunea pentru literatura și cultura poporului român». Pe scurt îi zicem numai «Asociațiunea».

Ce face „Asociațiunea“?

Ea face mai multe lucruri de folos pentru poporul românesc și anume:

1. Tipărește cărți pe înțelesul lui, cum e și «Biblioteca populară a Asociațiunii», pe care o vedeți.

2. Se îngrijește să trimită oameni cu carte la sate ca să țină poporului cuvântări, în care le dau tot felul de povețe cum să lucre mai bine pământul, cum să poarte negoțul, cum trebuie să se însoțească ca să poată trăi mai ușor și mai bine. Apoi îi îndeamnă să țină la datinile strămoșești, la limba și la legea lor românească.

3. Inițiază biblioteci la sate și la orașe, îndeamnă pe domnii preoți și învățători să țină șezători în Dumineci și sâr-

bători în toate comunele; pune la cale expoziții de vite, de poame, de lucruri de mână și de altele; ajută pe domnii preoți și învățători să învețe pe cei neștiutori a scrie și a ceti. Și mai face multe de toate pentru luminarea poporului.

Cum adună „Asociațiunea“ bani?

Fără bani nu se poate face nimic în lumea asta. Nici «Asociațiunea» n'ar putea lucra dacă nu s'ar îngriji să adune de undeva averea pe care o cheltuiește în fiecare an. «Asociațiunea» adună banii: 1. din taxele dela membri; 2. din venitul serbărilor pe cari le pune la cale; 3. din daruri dela oameni cu dare de mână și 4. din colectele ce le face.

Cine se poate face membru la „Asociațiune“?

Membru la «Asociațiune» se poate face orice om cinstit care trăește în țara noastră.

Membri sunt de patru feluri și anume:

1. Membru fondator al «Asociațiunii» se face acela care plătește odată pentru totdeauna suma de 400 cor.

2. Membru pe viață se face celce plătește odată pentru totdeauna 200 cor.

3. Membru activ sau ordinar se face acela care plătește în fiecare an 10 cor.

4. Membru ajutător se face acela, care plătește în fiecare an 2 cor. (dacă vrea poate plăti și mai mult, că numai bine face).

Ceice se fac membri fondatori, pe viață sau activi (ordinari) primesc de cinste foaia «Asociațiunii» numită «Transilvania», care apare de șaseori pe an, iar membri ajutători primesc de cinste «Biblioteca populară a Asociațiunii» și calendarul «Asociațiunii».

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cum e împărțită „Asociațiunea“?

«Asociațiunea» cuprinde pe toți Românii din țara noastră. Ca să poată răspândi la toți ușor învățătura a împărțit ținuturile locuite de Români în *despărțăminte*, în frunte cu un director și un comitet. Despărțămintele au la rândul lor în fiecare comună câte o *agentură*, în frunte cu un președinte, cu un cassier și cu un notar.

Despărțămintele țin în fiecare an o adunare cercuală, la care au *drept de vot* și *membri ajutători*.

Peste despărțăminte e mai mare comitetul central din Sibiiu, în frunte cu un președinte care e sprijinit de doi secretari. Comitetul central pune la cale lucrările «Asociațiunii», chivernisește averea ei și ține în fiecare an o adunare generală cu toți membri, în care dă seamă tuturor ce și cum a lucrat.

Cum se poate înființa o agentură?

În fiecare comună, în care sunt cel puțin patru membri de orice fel ai «Asociațiunii» se poate înființa o agentură, alegându-și un președinte, un casier și un notar.

Agentura se îngrijește de încassarea taxelor dela membri din comună, de bibliotecă și își dă silința să facă membri tot mai mulți.

Fiecare agentură are drept să ceară dela comitetul central cărți, ca să înființeze o bibliotecă pentru săteni.

Fiecare agentură primește de cinste și revista «Transilvania».

Vedeți, oameni buni, ce așezământ folositor e «Asociațiunea». Indemnați-vă unu pe altu ca să vă înscrieți între membri ei, că asta-i o cinste și o datorie pentru orice Român, care ține la legea lui.

Biblioteca Poporală a Asociațiunii

cuprinde în anul 1914 următoarele broșuri:

În Ianuarie Nr. 34 *Povestea unei coroane de oțel*, de George Coșbuc. Povestire din războiul României pentru neatârnamare.

În Februarie Nr. 35 *Popa Tanda*, de Ioan Slavici. Povestire din viața poporului.

În Martie Nr. 36 *Emigrarea în America*, de unul care a fost acolo.

În Aprilie Nr. 37 *Dela sate*, de Ioan Agârbiceanu.

În Mai Nr. 38 *Sfaturi pentru popor*, de N. Iosif, cu învățături pentru lucrările economice.

În Iunie Nr. 39 *Pavel Cătană*, tălmăcire din limba cehă, de Dr. I. U. Iarnik, profesor în Praga.

În Septemvrie Nr. 40 *Poezii*, de Ștefan O. Iosif.

În Octomvrie Nr. 41 *Povestiri din viața țăranilor*, cartea a III-a de Ioan Pop Reteganul.

În Noemvrie Nr. 42 *Cheia de aur a raiului*, tălmăcire din nemțește.

În Decemvrie Nr. 43 *Din trecutul Românilor ardeleni*, de Dr. Ioan Lupaș, și Nr. 44 *Calendarul Asociațiunii* pe anul 1915, întocmit de Oct. C. Tăslăuanu.
